

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

סוציולוגיה

הוראות

- א. משך הבחינה: שעתיים ורבע.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	–	(שאלה אחת $12 \times$)	–	12 נקודות
פרק שני	–	(ארבעה סעיפים $11 \times$)	–	44 נקודות
פרק שלישי	–	(ארבעה סעיפים $11 \times$)	–	44 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: יש לענות בתמצות ובבהירות ולהשתמש במושגים שנלמדו.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (12 נקודות)

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על אחת מן השאלות 1–3. (12 נקודות)

בעת האחרונה פורסם בתקשורת כי כלים של בינה מלאכותית (AI) ישולבו במערכת החינוך בישראל. היוזמה הישראלית מעוררת עניין רב בעולם ומזמנת שיתופי פעולה של ארגונים ומשרדי חינוך במדינות שונות. התומכים בשילוב הבינה המלאכותית במערכת החינוך טוענים כי כלים אלה נועדו להעניק לתלמידים חוויית למידה מותאמת אישית ולסייע למורים בתהליכי הוראה, הערכה ותקשורת. המתנגדים למהלך זה טוענים שאין תחליף לקשר האישי בין המורה לתלמיד. הם חוששים ששילוב כלי הבינה המלאכותית עלול לפגוע בתפקיד המורים ובמשרותיהם.

מעובד על פי: לוי, ר. (2023, 24 ביולי). בחזית מהפכת הבינה המלאכותית: ישראל בדרך לעשות חיל באונסק"ו. 14 עכשיו. אוצר מתוך: now14.co.il [07.11.2023]

1. הסבירו מהי פונקצייה ומהי דיספונקצייה, והדגימו אחד מן המושגים האלה באמצעות הפתיח.
2. הסבירו באמצעות שני מושגים או עקרונות מתוך תאוריית הקונפליקט את הוויכוח בנוגע לסוגיית השילוב של כלי הבינה המלאכותית במערכת החינוך.
3. הסבירו מהי תרבות גלובלית, והדגימו אותה באמצעות הפתיח.

פרק שני (44 נקודות)

ענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 4–7 (לכל סעיף – 11 נקודות).

4. ביפן נהוג לתת מגבות במתנה במקרים רבים: לעמיתים בעבודה שחוזרים מביקור בחו"ל, לאנשים שרוצים להתנצל בפניהם, ואפילו לזוג הטרי שמתחתן. אומרים שעל פי התפיסה היפנית, מגבת מבטאת קרבה בין אנשים ורצון להיפטר מן התכונות הלא רצויות כדי לאפשר יחסים תקינים.

Lord, C. (2022, November 4). Gift giving in Japan: Sad, happy, overjoyed? Have a towel. Japan Today. Retrieved from: japantoday.com [17.10.2023]

א. הסבירו מהו סמל.

הדגימו מושג זה באמצעות הפתיח.

ב. לדעתכם, האם נתינת מתנות נחשבת לנורמה מסוג ציווי יסוד (Mores / מורס) או לנורמה מסוג אורחות העם (Folkways)?

הסבירו את שני המושגים האלה, ונמקו את תשובתכם.

5. האנתרופולוג הוראס מיינר מתאר במאמרו "פולחן הגוף של בני שבט היאקירמא", את אורח החיים של השבט שהצליח לשמור על ייחודיותו במשך אלפי שנים ולהישמר מעיני האדם המערבי. במאמר בין השאר מתוארים מפגשים של בני השבט עם דמויות שונות ומשמעותיות.

א. מהי סטייה חברתית?

הציגו מן המאמר תופעה אחת שאפשר לראות בה סטייה חברתית.

ב. הציגו שני סוגי צרכים שקבוצה מספקת.

הדגימו אחד מן הצרכים באמצעות המאמר "פולחן הגוף של בני שבט היאקירמא".

6. לפניכם טבלת נתונים סטטיסטיים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בעניין חלוקת התפקידים בבית.

נשואים בני 20 ומעלה לפי חלוקת תפקידים בבית, 2019

אחר	רק הגבר	רק האישה	שני בני הזוג	מי מבצע? תחומי עבודות הבית
9%	6%	72%	19%	כביסה
10%	6%	66%	25%	בישול
21%	4%	56%	30%	ניקיון
3%	45%	18%	36%	טיפול בעניינים כספיים

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2020, ביולי 21). לקט נתונים מתוך הסקר החברתי 2019: שילוב חיי משפחה ועבודה וחלוקת התפקידים בין בני הזוג בבית. אוזר מתוך: cbs.gov.il [18.10.2023]

א. הציגו שתי מסקנות שאפשר להסיק מן הטבלה. נמקו את מסקנותיכם באמצעות נתונים רלוונטיים מן הטבלה.

ב. הציגו שתי סיבות לשיעור הגירושין הגבוה במשפחה הפוסט־מודרנית.

הסבירו כיצד אחת מן הסיבות האפשריות לשיעור הגירושין הגבוה באה לידי ביטוי בנתונים המוצגים בטבלה.

7. בני נוער המדריכים בתנועות הנוער מוחים נגד דרישת הוריהם לחזור הביתה בשעות מוקדמות אחרי הפעילות. בני הנוער רוצים לשמור על יחסים טובים עם הוריהם, אך מבקשים להיות עצמאיים.

א. הסבירו מהו ציות לסמכות.

הדגימו מושג זה באמצעות הפתיח.

ב. הסבירו מהו קונפליקט ערכים.

הציגו שני ערכים שבאים לידי ביטוי בפתיח ויוצרים קונפליקט.

פרק שלישי (44 נקודות)

שימו לב: בפרק זה יש שאלות שבהן שני סעיפים, ויש שאלות שבהן שלושה סעיפים. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 8–11 (לכל סעיף – 11 נקודות).

בדרך להצלחה: הסיפורים של בעלי לקות בקשב וריכוז

כולנו מכירים את הקושי להתרכז בביצוע משימות, להפנות קשב למתרחש ולא לפעול בפזיזות ובאימפולסיביות (ללא מחשבה מוקדמת). יש אנשים שחווים קשיים אלה בתכיפות ובעוצמה רבה יותר. חוקרים מעריכים ששיעורם באוכלוסייה נע בין 5% ל-10%.

בשנים האחרונות המודעות לנושא הקשב והריכוז עלתה באופן ניכר, ויותר אנשים החלו לפנות לאבחון: ממעמדות חברתיים שונים, מרמות השכלה שונות ובני גילים שונים. אולם החוקרים מעריכים שרבים מן האוכלוסייה הבוגרת עדיין לא אובחנו. שורשי המחקר בתחומי הקשב והריכוז נעוצים בשנות החמישים בארצות הברית. אז הוסב המוקד המחקרי להתנהגות של בנים בגילי בית הספר היסודי. בעקבות המחקרים נטען שיש לחתור מוקדם ככל האפשר לאבחון של לקות קשב וריכוז כדי למנוע אפשרות של תחלואות, אבטלה, גירוש, חוסר השכלה, התמכרויות ועוד.

כיום בשיח האקדמי מאמצים גישה חדשה כלפי התופעה. המחקר הישראלי שערכו ליאור טל ויהודה גודמן (2023) התמקד באוכלוסייה בוגרת שאובחנה "מאוחר" (בבגרותם), ועסק בחוויות החיים של אוכלוסייה זו ובפרשנויות שהיא נותנת לחוויות אלה לפני האבחון ואחרי.

במסגרת המחקר רואיינו 36 אנשים בני 30–70 שהביעו את הסכמתם להשתתף במחקר. כל המשתתפים במחקר עברו אבחון בבגרותם באמצעות תוכנת מחשב ייעודית. בין המשתתפים במחקר נמצאו אנשים רבים בעלי השכלה גבוהה וקריירה מוצלחת. מקרים אלה סתרו את הציפיות הנמוכות מהם שהתבססו על מחקרים קודמים שנעשו בתחום.

המשתתפים במחקר טענו שבלי הלקות שאובחנה מאוחר, לא היו מתפתחים חלקים משמעותיים באישיותם. הם פיתחו דרכי פעולה יצירתיות, והן תרמו להצלחתם. היצירתיות, האינטליגנציה הגבוהה והיכולת לטפל בכמה משימות בו־זמנית, האופייניות לאוכלוסייה זו, מעניקות יתרונות בשוק העבודה, לדבריה של ד"ר מיכל חמורלוטס, רופאת ילדים ומייסדת מכון למנהיגות. לטענתה, תכונות אלה תורמות רבות לבעלי תפקידים כמו רופאים, מפקים, יזמים, קבלנים, מפקדים בצבא וספורטאים.

בצד העדויות על ההצלחות סיפרו המשתתפים במחקר גם על חוויות שליליות מבית הספר. רבים מן המשתתפים במחקר מספרים שהם הוצאו מן הכיתה פעמים רבות, ולא אפשרו להם להצטרף לטיולים כיתתיים משום שהמורים לא הבינו את התנהגותם, וחשבו שהם מפריעים בכוונה למהלך השיעורים.

לעומת זאת, חוויות חיוביות, על פי מחקרים רבים שנערכים כיום בארץ ובעולם, נוצרות מתוך התנסות מעשירה ותומכת שבה מעורבים ההורים. חוקרים רבים רואים חשיבות רבה בעידוד הילדים להישגים והתנסויות, במעורבות הוריהם בהכנת שיעורי הבית, בשיתופי הפעולה במשחקים ובקריאה.

שינוי הגישה של החוקרים מאפשר להתייחס בשיח האקדמי לעולם שלם של חוויות, פעולות, מחשבות והבנות שהשפיעו ותרמו לעיצוב נרטיב (סיפור) של בריאות והצלחה.

רשימה ביבליוגרפית

Einziger, Tz., Zilberman-Hayun, Y., Atzaba-Poria, N., Auerbach, J.G., Berger, A. (2021). "From early risk via cognitive functioning to ADHD phenotype: A longitudinal study of boys at familial risk for ADHD".

Early Childhood Research Quarterly, Vol.57, 4, pp.178-190.

Tal, L & Goodman, Y.C. (2023). "For Me, 'Normality' is Not Normal": Rethinking Medical and Cultural Ideas of Midlife ADHD Diagnosis", Culture, Medicine and Psychiatry, Retrieved from: doi.org/10.1007/s11013-023-09825-5 [27.11.2023]

בחברת האדם. (2023, 21 ביוני). חבל על הזמן? התנסויות, מחשבות ונרטיבים של מטופלים שאובחנו "מאוחר" בהפרעת קשב וריכוז.

אוחזר מתוך: behevrat-haadam.org [30.11.2023]

חמורלוטס, מ. (2014, 19 בנובמבר). "בעלי הפרעות קשב? אלו המקצועות בשבילכם". YNET. אוחזר מתוך: ynet.co.il [27.11.2023]
מנשה, י. (אין תאריך). קשב וריכוז: אפשר להקל על הילדים על ידי סביבה מעשירה. רשת מקומונים שרון. אוחזר מתוך: israelnow.co.il [27.11.2023]

ענו על ארבעה סעיפים מן השאלות 8–11 (לכל סעיף – 11 נקודות).

כדי להדגים מושג או תאוריה הנזכרים בקטע, אין להסתפק בהעתקת משפטים מן הקטע. יש להסביר את הקשר בין הנאמר בקטע ובין הנדרש בשאלה.

8. **א.** הסבירו מהי קבוצת התייחסות א מהי קבוצת השתייכות. הדגימו אחד מן המושגים באמצעות הקטע, ונמקו את תשובתכם.
- ב.** הסבירו באמצעות שני מושגים או עקרונות מתוך תאוריית האינטראקציה הסימבולית את חוויות המורים וחוויות התלמידים כפי שהן באות לידי ביטוי בקטע.
- ג.** הציגו שני מאפיינים של משפחה פוסט־מודרנית. הדגימו אחד מן המאפיינים באמצעות הקטע.
9. **א.** הסבירו מהי סנקציה. ציינו שני סוגי סנקציות, והדגימו אחד מן הסוגים באמצעות הקטע.
- ב.** הסבירו מהי תרבות חומרית ומהי תרבות לא חומרית. הדגימו אחד מן המושגים האלה מן הקטע.
10. **א.** הסבירו מהי חברה פוסט־תעשייתית. הדגימו מאפיין אחד של חברה פוסט־תעשייתית באמצעות הקטע.
- ב.** ציינו שתי פונקציות של משפחה. הסבירו כיצד אחת מן הפונקציות שצינתם באה לידי ביטוי במשפחה שיש בה אדם מאובחן עם לקות של קשב וריכוז.
- ג.** הציגו שלושה עקרונות מתוך הצהרת הלסינקי. הציגו עיקרון אחד שבא לידי ביטוי בקטע.
11. **א.** הגדירו מהי מנהיגות, והסבירו באמצעות הגדרה זו כיצד תכונות של מנהיגות יכולות לבוא לידי ביטוי בקרב אנשים עם לקות של קשב וריכוז.
- ב.** הסבירו את המושג קיפוח יחסי, והדגימו מושג זה באמצעות הקטע.

בהצלחה!